Project

Canon Geschiedenis

van de

Utrechtse Heuvelrug

Landbouw, veeteelt en industrie

Het Tabaksteeltmuseum

STICHTING
De Werkhoven
VOOR LOKALE HISTORIE

Colofon

Ontwikkeling van het project:

Kunst Centraal:	Hans Boekel, Roos Goossens
Landschap Erfgoed Utrecht:	Dorien Wijstma, Mieke Heurneman
De Werkhoven 'Geschiedenis voor u':	Annet Werkhoven
Biblotheek Z-O-U-T / coördinatie:	Maja van Eijndthoven
de Hoop & Koning: Ontwerp/opmaak:	Bert Koning
Gemeente Utrechtse Heuvelrug:	
Tabaksteelt museum Amerongen:	

Herzien: augustus 2019

Copyright:
Dit materiaal is bedoeld voor gebruik binnen uw school
en mag niet vermenigvuldigd of openbaar gemaakt worden
voor gebruik daarbuiten zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van Stichting De Werkhoven voor lokale historie.

Inhoudsopgave

- Voorwoord 4
- Inleiding 6
- Les 1 Voorbereiding in de klas 7
- Les 2 Bezoek op locatie 9
- Les 3 Verwerking in de klas 10

Bijlagen:

1. De ansichtkaart - bij les 1
2. Beknopt overzicht powerpointpresentatie - bij les 1
3. Leerlingenwerkblad - bij les 1
4. Informatie over de docent en de locatie - bij les 2

(Alles te downloaden via www.dewerkhoven.nl)

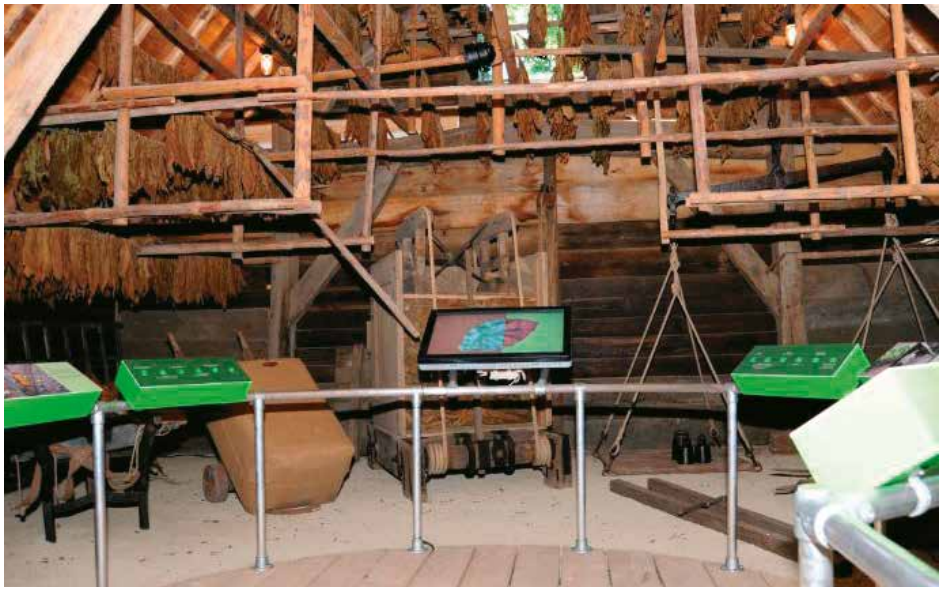

Voorwoord

Dit project sluit aan bij een van de vensters uit het boek 'Over Heerweg en Schapendriften'. Geschiedenis canon van de gemeente Utrechtse Heuvelrug', met bijbehorend werkboekje, dat elke school in de gemeente Utrechtse Heuvelrug in meervoud heeft ontvangen. U heeft ervoor gekozen om met uw leerlingen kennis te maken met het project rond venster 7: Landbouw, veeteelt en industrie op de Utrechtse Heuvelrug.

Het project is tot stand gekomen in een samenwerkingsverband van Kunst Centraal, Landschap Erfgoed Utrecht en Annet Werkhoven van De Werkhoven: 'Geschiedenis voor u'. In 2013 heeft het project een doorstart gemaakt.
Annet Werkhoven en Maja van Eijndthoven (cultuurcoach en verbonden aan de bibliotheken van Z-O-U-T) hebben de organisatie en uitvoering van het project voor hun rekening genomen. Het werkmateriaal is vormgegeven door Bert Koning, van de Hoop&Koning.

Doelgroep

Dit project is voor groep 7 en 8 van het primair onderwijs. Leerlingen uit de groepen 7 en 8 hebben vele technieken en vaardigheden opgedaan in hun schoolloopbaan. Nieuw is dat zij op deze leeftijd kunnen denken, kijken en luisteren vanuit verschillende perspectieven.

Doelstelling

De leerlingen maken kennis met erfgoed in de gemeente Utrechtse Heuvelrug, kunnen zich inleven in een andere tijd, kunnen opgedane kennis toepassen door middel van werkopdrachten. Daarnaast zijn ze in staat om de resultaten vorm te geven en te presenteren.
De kerndoelen 54, 55 en 56 van het primair onderwijs worden d.m.v. dit project behaald:

54: De leerlingen leren beelden, taal, muziek en beweging te gebruiken om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.

55: De leerlingen leren om eigen werk en dat van anderen te reflecteren.

56: De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

Inhoud

Om de leerlingen voor te bereiden op het bezoek aan de locatie krijgen ze uitleg over het onderwerp en maken opdrachten. Door in de voorbereidende les aandacht aan het thema te besteden, gaan de leerlingen voorbereid naar de locatie. Ze zijn al verwonderd en geprikkeld en zullen ter plekke meer begrijpen en opnemen van wat ze zien. Na afloop volgt er een creatieve verwerking, waardoor het project een mooi rond geheel vormt. Het project bestaat uit drie lessen. Les 1 wordt in de klas gegeven, les 2 betreft een bezoek op locatie, les 3 wordt wederom in de klas gegeven. De lessen in deze handleiding zijn beschreven aan de hand van een vaste structuur: inleiding-kern-afsluiting.

Lessenoverzicht

Les	Korte inhoud van de les	Nodig
Les 1 Voorbereiding in de klas door de leerkracht	Naar aanleiding van een ansichtkaart start de les met voorbereidende informatie over landbouw, veeteelt en industrie op de Utrechtse Heuvelrug	Ansichtkaart, bijlagen, powerpoint en film op internet
Les 2 Bezoek op locatie o.l.v. gastdocent Annet Werkhoven	U brengt een bezoek aan het Tabaksteeltmuseum in Amerongen	Passende kleding en vervoer
Les 3 Verwerking in de klas door de leerkracht	De leerlingen gaan in debat over het roken	A4, A3 tekenpapier en tekengerei

Organisatie

Bij dit project is de lokale culturele omgeving van uw gemeente betrokken. De leerlingen brengen een bezoek aan het Tabaksteeltmuseum in Amerongen. Annet Werkhoven zorgt voor afspraken met de locatie en maakt de roosters voor het bezoek.

Kwaliteit

We vragen u nadrukkelijk na afloop van het project uw bevindingen met ons te delen via een evaluatie formulier, dat u kunt downloaden van de website: **www.dewerkhoven.nl** Uw reactie/uw beoordeling is voor ons stimulerend en richtinggevend bij de kwaliteitsverbetering van onze diensten.

De visie, zoals verwoord op de achterkant van het boek 'Over Heerweg en Schapendriften. Geschiedeniscanon van de gemeente Utrechtse Heuvelrug' is de grondslag van dit project. Namelijk dat lokale geschiedenis een positieve bijdrage levert aan het gevoel van binding met de omgeving, de eigen buurt, het dorp of de stad. Daarnaast is het voor schoolgaande jeugd van groot belang om kennis te nemen van het historische en culturele erfgoed van de eigen omgeving. Het bevordert het historisch besef en de belangstelling voor de schatten van de eigen omgeving. Hieraan werkt dit project op een educatief, interactieve en bijzondere (in de vorm van historische drama-acts) manier mee.

Inleiding

Wat is een canon?

Het woord 'canon' betekent onder andere richtsnoer, en in die zin is het hier bedoeld: het richtsnoer van kennis over onze cultuur en geschiedenis die we aan nieuwe generaties en nieuwe inwoners willen meegeven. Het woord werd geïntroduceerd door de landelijke canon www.entoen.nu, bestaand uit vijftig 'vensters', die samen de hoogtepunten tonen van de geschiedenis en cultuur van Nederland.

Het doel ervan is dat iedereen een gezamenlijk beeld heeft van wat Nederland heeft gevormd en gemaakt tot het land dat het nu is.

Naar aanleiding van de landelijke canon zijn er overal regionale en lokale canons gemaakt. Door deze lokale canon komt de geschiedenis voor leerlingen dichterbij en wordt ze tastbaar. Maar ook leerkrachten kunnen op deze wijze de eigen omgeving actief bij de les betrekken. Met dit canonproject leren de leerlingen over een thema uit hun eigen omgeving, en ze gaan vervolgens kijken op locatie om te ervaren hoe het vroeger was en nu nog is.

Aansluiting bij de canon en tijdvakken

De onderwerpen in deze lessen sluiten gedeeltelijk aan bij de landelijke canonvensters Landbouw, veeteelt en industrie. Daarnaast sluit het (indirect) aan bij de regionale canon Utrecht-Zuidoost: venster Tabaksteelt 17e - 19e eeuw.

Aansluiting bij methodes

Ak: landbouw en ontwikkeling platteland
GS: Tijd van pruiken en revoluties (1700-1800) en Tijd van burgers en stoommachines (industrialisatie en 19e eeuw).

Les1: Voorbereiding in de klas

Activiteit:	Voorbereidende les aan de hand van klassengesprek met powerpointpresentatie en individuele opdrachten.
Vak:	Geschiedenis
Doel:	De leerlingen weten meer over de landbouw en specifiek over de tabaksteelt in hun eigen omgeving (de Utrechtse Heuvelrug).
Duur:	Maximaal 60 minuten inclusief bekijken film
Lespakket:	Docentenhandleiding, ansichtkaart, powerpointpresentatie en bijlage met notities, werkblad
Voorbereiding:	- Lezen p. 70-82 van boek A. Werkhoven, 'Over Heerweg en Schapendriften. Geschiedeniscanon van de gemeente Utrechtse Heuvelrug' (Venster 7: Landbouw, veeteelt en industrie) - Stuur de Ansichtkaart aan de klas (bijlage 1) - De powerpointpresentatie met notities kunt u downloaden van de website van De Werkhoven: www.dewerkhoven.nl - Leerlingenwerkblad (bijlage 3) kopiëren - Website www.entoen.nu/nl/utrecht/zuidoost/tabaksteelt bekijken: serie Verleden van Utrecht, aflevering 'Video Eemlandse pioniers in tabak'.
Aansluiting canon:	Regionale canon Utrecht-Zuidoost: venster Tabaksteelt 17e - 19e eeuw
Aansluiting methode:	Ak: landbouw en ontwikkeling platteland GS: Tijd van pruiken en revoluties (1700-1800) en Tijd van burgers en stoommachines (industrialisatie en 19e eeuw).
Meer informatie:	Vanaf zoekfunctie 'tabak' naar verhaal over tabak.

Inleiding

Ansichtkaart (5 min.)

De klas heeft een ansichtkaart ontvangen. U laat de kaart zien en vertelt aan de leerlingen wat er op de voorkant staat (groeten uit Amerongen). U of een andere leerling leest voor wat er op de achterkant staat (bijlage 1).
U gaat graag in op de uitnodiging en zegt zoiets als; ' Laten we ons dan maar eens voorbereiden op dit bezoek.' (Dit ter introductie op de rest van de les) 'Wat zijn dit eigenlijk voor schuren en waarom groeide hier tabak?' Daarvoor moeten we vast terug in de geschiedenis.

Voorkennis leerlingen (10 min)

U bespreekt met de leerlingen wat ze weten van de tabaksteelt en of ze wel eens in het tabaksteeltmuseum zijn geweest.

- **Wat gebeurde er verder zoal op het gebied van landbouw en werk?**
- **Wat is nu typerend voor de Utrechtse Heuvelrug, zowel op het gebied van landbouw als landschap en bewoners?** (Veel forensen wonen er nu, weinig grote fabrieken en industrie, bosrijke omgeving, hoogteverschil, etc.

Kern

Landbouw, veeteelt en industrie (15 min.)
U laat de powerpointpresentatie over landbouw, veeteelt en industrie zien en vertelt daarbij. In bijlage 2 vindt u een beknopt overzicht van de powerpointpagina's. Op de website vindt u de powerpoint met per dia extra informatie om aan de leerlingen te vertellen.

Opdrachten (15 min.)

U laat de leerlingen het werkblad (bijlage 3) maken en bespreekt daarna de antwoorden.

AFSLUITING (5 min.)

U inventariseert met de leerlingen wat zij aan gravin Van Aldenburgh Bentinck kunnen vragen over de tabaksteelt op de Utrechtse Heuvelrug. Wat zijn de belangrijkste dingen die de leerlingen te weten zijn gekomen? In de volgende les brengt u met de leerlingen een bezoek aan het Tabaksteeltmuseum.

Video Eemlandse pioniers in tabak aflevering 5 (15 min)

Hoe kwam de tabaksteelt in Nederland tot bloei? U laat de aflevering 'Eemlandse pioniers in de tabak' zien (deze gaat voornamelijk over de regio Amersfoort) uit de serie Verleden van Utrecht, deel 5 en bespreek de aflevering na.

Les 2: Bezoek op locatie

Korte inhoud van de les
De leerlingen bezoeken het Tabaksteeltmuseum in Amerongen.

Doel:	De leerlingen krijgen informatie over de tabaksteelt in Amerongen en omgeving
Tijd:	60 minuten
Nodig:	Bij de weersomstandigheden passende kleding
Locatie:	Het Tabaksteeltmuseum (zie bijlage 5)

Voorbereiding
Regel zelf vervoer voor de leerlingen naar het Tabaksteeltmuseum. Zorg dat er een paar mobiele telefoons worden meegenomen.

Verloop van de activiteit
De leerlingen met begeleiders worden welkom geheten in het museum door gravin Van Aldenburgh Bentinck. In het museum krijgen ze een inleiding om vervolgens in groepjes opdrachten uit te voeren (Uiteindelijk moeten de leerlingen met de antwoorden een code van een cijferslot ontcijferen.

Inleiding
Gravin van Aldenburgh Bentinck introduceert zichzelf en vertelt wat haar overkomen is.

Kern
De leerlingen krijgen in groepjes een zoekopdracht en proberen de code te kraken. Ze presenteren in groepjes hun resultaten van het onderzoekje aan de andere leerlingen, zodat de kist geopend kan worden.

Afsluiting
Iedereen krijgt als prijs iets uit de kist mee (een appel)! Daarna sluit de gravin het bezoek af .

Les 3: Verwerking in de klas

Korte inhoud van de les

De leerlingen voeren op basis van een stelling een debat.

Doel:	De leerlingen krijgen inzicht en vaardigheid in debat technieken en kunnen voor zichzelf conclusies trekken rond de vraag of ze zelf wel of niet willen gaan roken.
Tijd:	60 minuten
Nodig:	Digibord/computer
Voorbereiding:	- Neem bijlage 4 door
Locatie:	Eigen klaslokaal

Inleiding

Vertel de leerlingen dat ze een debat gaan voeren rond het wel of niet roken. In bijlage 4 staan de debatspelregels en acties op een rijtje.

Kern

Organiseer in het lokaal een debat opstelling (een soort 'U'. Een groep links, een groep rechts en de jury in het midden aan de onderkant van de 'U')

- voorstanders
- tegenstanders
- publiek
- jury
- verslaglegger voor
- verslaglegger tegen
- gespreksleider

U kunt er natuurlijk voor kiezen om de opstelling eenvoudiger te maken

Stelling

De stelling waar het om gaat is de volgende:

Wel of niet roken is ieders eigen verantwoordelijkheid.

Afsluiting

Bespreek met de leerlingen na hoe zij het debat ervaren hebben.

Bijlage 1: Ansichtkaart

Bij les 1

De ansichtkaart van het Tabaksteeltmuseum

Dag kinderen van groep 7 en 8,

Ik ben Gravin van Aldenburgh Bentinck en ik ben niet van deze tijd. Ik woonde op kasteel Amerongen en mijn man en ik hebben de tabaksboeren altijd een warm hart toe gedragen. We hebben van alles geprobeerd om ze aan het werk te houden. Graag wil ik jullie meer vertellen over de tabaksteelt en daarom nodig ik jullie uit om een keer te komen kijken in het

'Tabaksteeltmuseum'.

Groeten van

Gravin van Aldenburgh Bentinck

.....

.....

.....

.....

STICHTING DeWerkhoven VOOR LOKALE HISTORIE

Bijlage 2: Beknopt overzicht powerpointpresentatie

bij les 1

Landbouw en veeteelt zijn op de Utrechtse Heuvelrug altijd nauw met elkaar verbonden geweest. Er werd rogge, boekweit, haver, tarwe en gerst verbouwd en vanaf eind 18de eeuw ook aardappelen. Om de onvruchtbare zand- en heidegronden herhaaldelijk te kunnen bewerken was veel mest nodig.

Schaapskooien voor mest

Eeuwenlang was de schapenteelt op de Utrechtse Heuvelrug een belangrijke bron van bedrijvigheid. De Veluwse schapen liepen overdag op de heidevelden van de Heuvelrug en 's nachts sliepen ze in speciale schaapskooien. Deze schaapskooien werden potstallen genoemd, omdat de boeren hier de mest (uitwerpselen) van de schapen verzamelden.

Schapendriften

Doordat de schapen en herders dagelijks heen en weer liepen van schaapskooi naar heidevelden ontstonden paden. Deze paden werden zo regelmatig gebruikt, dat zij lange tijd bepalend waren voor de noord-zuid-verbinding van de Utrechtse Heuvelrug. Overdag bracht de herder immers zijn schapen de heuvel op, naar de heidegronden en 's avonds gingen ze weer terug naar de stal. Voorbeelden van schapendriften zijn de Traaij, de Bergweg en de Amersfoortseweg

Naast de schapenteelt was er onder andere ook:

- Turfwinning uit veen bij Leersum, Maarn, Maarsbergen en Overberg. Turf werd gebruikt als brandstof (vuur) voor zowel het verwarmen van huizen als in steenbakkerijen en andere kleinschalige bedrijfjes waar ovens moesten branden. Door het afgraven van veenlagen ontstonden uiteindelijk de Leersumse plassen
- Bijenteelt was een typische aangelegenheid voor dorpen op de Utrechtse Heuvelrug: voor honing en het maken van kaarsen
- Steenbakkerijen, voornamelijk bij Amerongen en Elst: van de klei uit de uiterwaarden van de rivieren (o.a de Rijn) werden bakstenen gebakken
- Melkfabrieken in Amerongen, Leersum, Driebergen

Tabak en de omgeving van Amerongen en Rhenen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Rond Amerongen, Elst en Rhenen staan nog altijd grote, donkere tabaksschuren in het landschap.

Dit is een overblijfsel van 300 jaar tabaksteelt. Vanaf de Gouden eeuw (17de eeuw) neemt de welvaart in Nederland toe. Een (beperkte) groep rijken is in de gelegenheid zich genotsmiddelen te veroorloven, waaronder rook-, pruim- en snuiftabak. De vraag naar tabak neemt dan ook enorm toe. Het roken was hier zelfs zo populair dat buitenlanders schrokken van de vele pijprokende mannen en vrouwen met hun pikzwarte tanden.

Door de grote vraag naar tabak in de 17de eeuw was het verbouwen van tabak een winstgevende handel. Rond Amerongen en Elst bleek de grond heel geschikt voor de verbouw van tabaksplanten. De zuidflanken van de hellingen van de Utrechtse Heuvelrug lagen beschut en in de zon. De grond aan de voet van de Heuvelrug was een ideale mix van klei (rivier) en zand (heuvelrug). Kasteelheer Godard Adriaan van Reede startte als eerste in 1645 met de verbouw van tabak op zijn grond. Boeren uit het dorp liet hij daar werken.

Het proces

Zaadje

Het tabakszaadje liet de boer op een nat lapje (vaak een oude sok) op een warme plek kiemen. Als na een paar dagen het zaadje wortel schoot, ging het in een speciale tabakskist: een broeibak met glazen deksel, gevuld met paardenmest. In de zon werd deze kist zo warm dat er kleine plantjes groeiden.

Planten

De kleine plantjes gingen half mei na het gevaar voor vorst de grond in. Deze grond was tevoren rijk voorzien van schapenmest. De grond was opgedeeld in stukken (10 bij 20 meter) waar omheen als windscherm een hoge heg werd aangebracht. De heg bestond uit dikke takken waar pronkbonen tegenaan groeiden. Deze pronkbonen groeiden snel en werden metershoog. De windgevoelige tabaksplant stond zo beschut.

Pluk

Al in juni was de takaksplant meters hoog. De top van de plant werd eruit gehaald om de plant nieuwe energie te geven. Een paar planten liet men gewoon doorgroeien. Die leverde de zaaddozen voor nieuwe tabakszaadjes. Tussen juli en augustus werden met regelmaat de goede bladeren geplukt.

Drogen

Deze bladeren gingen op karren naar de speciale tabaksschuren waar ze werden gedroogd. Hier hingen de bladeren aan spijlen zo'n zes weken te drogen. Daarna werden de bladeren bijeengebonden tot bossen, waarna het kon worden verkocht aan sigarenfabrieken, zoals in Veenendaal. De typische tabaksschuren zijn een Nederlandse uitvinding: de bladeren mochten tijdens het droogproces niet schimmelen. In de schuur moest een goede ventilatie zijn. In de houten wanden van de schuur zitten luiken die open kunnen. Aan beide kant waren grote deuren zodat karren met bladeren makkelijk in en uit konden rijden.

Tabak telen was arbeidsintensief en kostte veel geld. Boeren en pachters leverden de arbeid door het verbouwen en drogen van de tabak. Het kapitaal voor het bewerken van de grond (mest) en de schuren (bouw en onderhoud) leverden de kasteelheer en grondeigenaren. De grondeigenaren verhandelde de gedroogde tabak. De helft van de opbrengst was voor de grondeigenaar, de andere helft voor de pachters.

Ook kinderen hielpen vaak mee. Zij reden de karren vol bladeren van het veld naar de schuur. En ze gaven de nieuwe bladeren aan de 'spijlers': de boeren die de bladeren op de stoken regen.

Van 1650 tot 1850 was de tabak een winstgevende handel. De Amerongse tabak was niet van hoge kwaliteit eigenlijk was het niet te pruimen, maar voor de pijp-, snuif- en pruimtabak was het prima.

Na 1850 kwamen sigaren en later sigaretten in de mode. Hiervoor was onze tabak niet geschikt. De meeste tabakstelers in Nederland hadden eind 19de eeuw al het bijltje erbij neergegooid. Amerongen ging nog door, maar hun bestaan werd in de 20ste eeuw armoedig. De beide wereldoorlogen zorgden nog voor een laatste opleving doordat buitenlandse tabak moeilijk te krijgen was. In de jaren '60 zorgde een schimmel voor een definitief einde.

Bossen, houtproductie en buitenplaatsen

Na 1850 schoten grote zomerhuizen met riante tuinen en parken als paddestoelen uit de grond op de UtrechtseHeuvelrug. Rijke mensen kochten bij hun zomerhuis grote stukken grond. Direct rond het huis legden ze een prachtige tuin aan, de andere lappen grond beplanten ze met bomen. Dit waren vaak productiebossen: bomen werden geplant voor de verkoop van hout. Dit heeft de Heuvelrug uiteindelijk zijn nieuwe imago bezorgd: van woeste zand en heide werd het een bosrijke omgeving!

Een ander gevolg van de komst van deze buitenplaatsen was nieuw werk: personeel, tuinmannen, koks, timmerlui, schilders, bakkers.noem maar op waren nodig voor de aankleding, onderhoud en dagelijkse voorzieningen. Goed voor de werkgelegenheid.

De Utrechtse Heuvelrug heeft voornamelijk kleinschalige fabrieken gekend, waaronder melkfabrieken, steenbakkerijen, zandafgravingen en nutsbedrijven zoals gasfabrieken, waterleidingnet en watertorens.
Van echte (zware) industrie is geen sprake. Uiteraard zorgde het toerisme na 1900 voor een aanzienlijke inkomstenbron: hotels, restaurants en pensions. Door de (nieuwe) bosrijke omgeving kreeg de Utrechtse Heuvelrug het imago van een 'gezond gebied met frisse lucht'. Hierdoor kwamen er ook veel herstellingsoorden voor (besmettelijke) zieken en psychiatrische instellingen. Misschien dat de rokende schoorstenen van de grote fabrieken daardoor ook weinig voet aan de grond kregen?

Bijlage 3: Leerlingenwerkblad

bij les 1

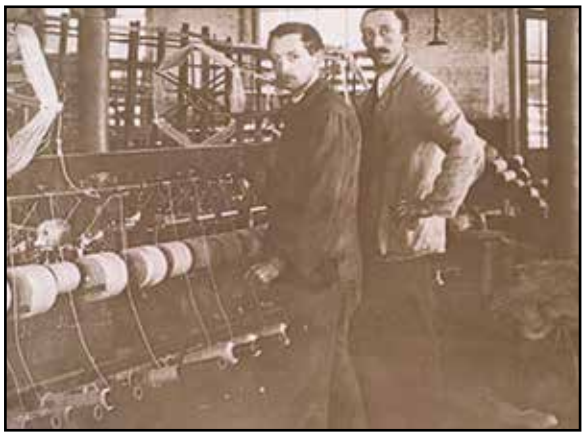

1. Schapen op de Utrechtse Heuvelrug waren eeuwenlang een vertrouwd beeld.

a. Waarvoor was het houden van schapen nuttig? Wat kun je met een schaap? Bedenk drie voorbeelden:

1. .....

2. .....

3. .....

b. Waarom kon de tabaksteelt niet zonder de schaaphouderijen?

c. En waarom denk je dat (de omgeving van) Amerongen en Veenendaal bij elkaar horen. Gebruik als inspiratie bovenstaande foto's en maak de twee zinnen af.

1. De schapen op de Heuvelrug zorgden voor

.....

2. De gedroogde tabaksbladeren werden verkocht aan Veenendaalse fabrikanten die

.....

STICHTING DeWerkhoven VOOR LOKALE HISTORIE

2. Zet de woorden op de juiste plek in de tekening:
   TABAKSTEELT, BOSAANPLANT en STEENFABRIEK
   Gebruik daarbij de volgende drie zinnen:

1) Tabak groeide het best op de zuidflank van de Heuvelrug
2) Van rivierklei werden bakstenen gebakken.
3) Op de kale zand-en heidegronden werden bossen aangelegd.

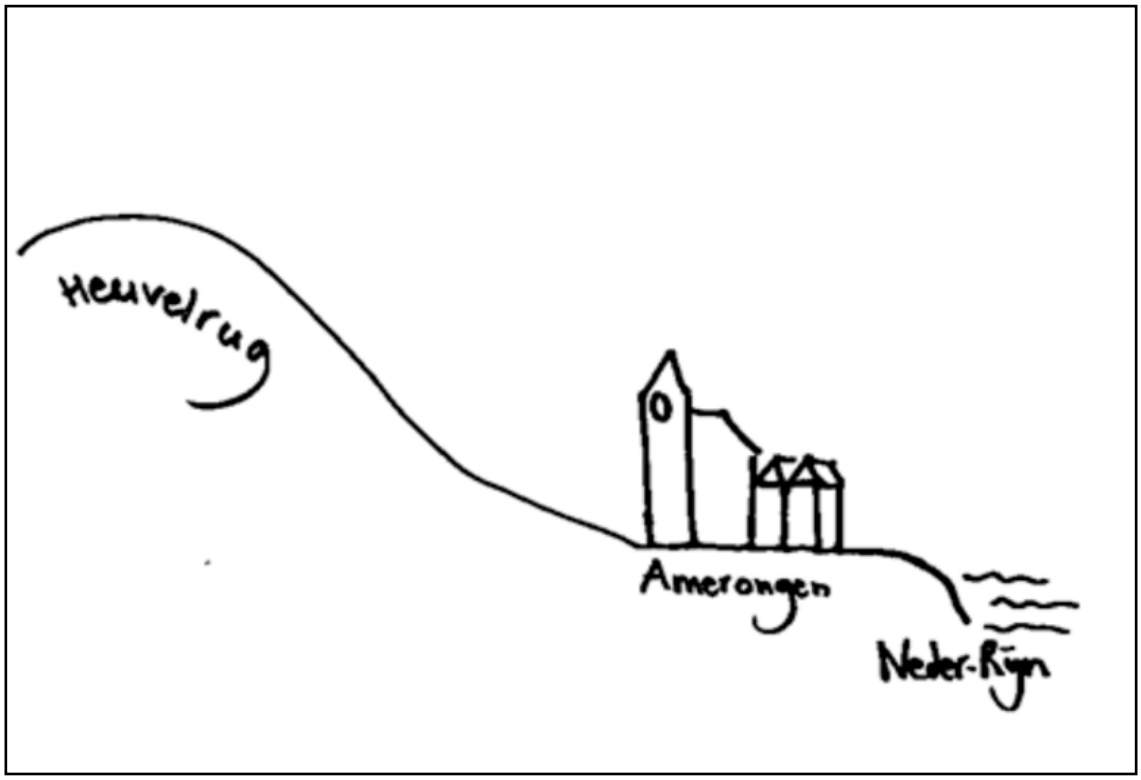

Antwoorden

1a. Schapenmest om de grond te bemesten, schapenmelk voor kaas, om grond begaanbaar te houden want ze eten de heide kaal, de wol van hun vacht kon je verkopen.

1b. De mest van de schapen.

1c. 1) De wol voor de weverijen in Veenendaal.
2) de tabak gebruikten voor het maken van sigaren. Tabaksbladeren werden in Veenendaal verwerkt tot pruimtabak en sigaren. Al in de 17de en 18de eeuw kende Veenendaal huisnijverheid in wassen en weven van wol. In de 19de eeuw kwamen de eerste fabrieken, waarna Veenendaal uitgroeide tot een ware textielstad. Ook kende Veenendaal veel sigarenfabrieken, Ritmeester, Panther etc.

2. Tabak op de zonnige, warme en beschutte zuidzijde, op overgangsgebied van natte klei naar droge zandgrond. Bossen hoger op de Utrechtse Heuvelrug om verstuiving van zand tegen te gaan en woeste, dorre heidelandschap te verfraaien. Fabrieken nabij rivier of in uiterwaarden voor gebruik rivierklei.

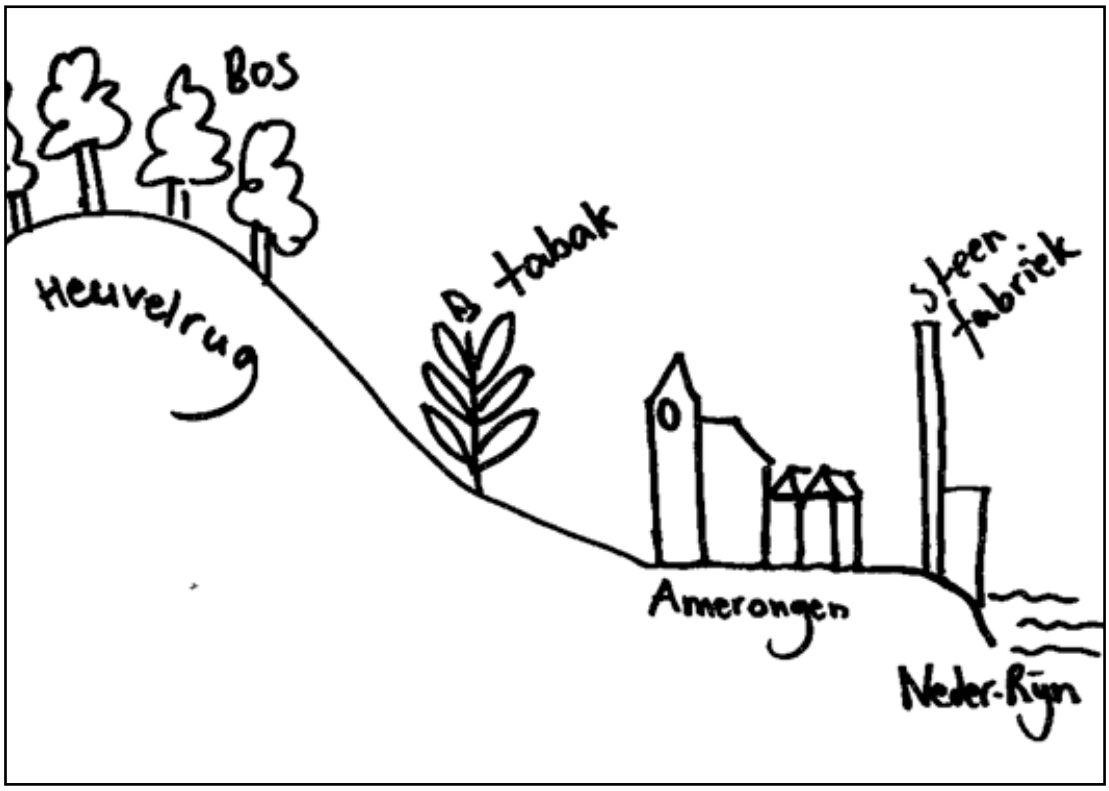

Bijlage 4: Debat regels

Het voeren van een debat

Toelichting:
Bij het beargumenteren van een standpunt en het beoordelen van de argumentatie van een ander, met inbegrip van discussiëren, worden de voorwaarden beschreven waaronder je goed met elkaar kunt discussiëren. Bij een discussie gaat het erom naar elkaars bijdragen in het gesprek te luisteren en daarop te reageren. Het debat is een speciale vorm van discussiëren. De deelnemers van het debat bestrijden op basis van argumenten elkaars standpunten over een stelling. Het debat verloopt volgens een bepaald vastliggend patroon. De bedoeling is dat de verschillende standpunten over een onderwerp duidelijk worden.

Een stelling moet altijd duidelijk en voor maar één uitleg vatbaar zijn. Anders loop je het risico dat je over verschillende standpunten praat.

Een stelling is een uitspraak over een bepaald onderwerp of over een persoon. Een stelling moet discutabel zijn, dat wil zeggen dat de meningen verdeeld zijn. Anders valt er niets te discussiëren.
Een debat verloopt volgens een bepaalde structuur. Er zijn drie ronden. In de eerste ronde wordt door beide partijen hun standpunt over de stelling naar voren gebracht. In de tweede ronde mogen de twee partijen op elkaars argumenten reageren. In de slotronde geeft elke partij een samenvatting van zijn standpunt of vat de gespreksleider de discussie samen.

Naast de debaters is er een onafhankelijke gespreksleider, die erop toeziet dat de regels van het debat nagevolgd worden. Daarnaast is er een tijdwaarnemer nodig, een jury, een aantal verslaggleggers en natuurlijk het publiek.

Het voeren van een debat (rollen)

Rol gespreksleider:
- leidt het debat in
- ziet er op toe dat de spelregels worden nageleefd. (daarbij ondersteund door de tijdwaarnemer)
- geeft de mensen het woord
- is verantwoordelijk voor het goed verlopen van het debat zonder zelf aan het debat of de discussie deel te nemen

Rol van de tijdwaarnemer:
- Houdt voor de gespreksleider de tijd in de gaten

Rol van de verslagleggers:
- zorgen ervoor dat er twee borden zijn voor de eerste ronde

* verslaglegger 1 schrijft de argumenten vóór op het bord
* verslaglegger 2 schrijft de argumenten tegen op het andere bord

Rol van de juryleden
- eerste ronde: schrijven de argumenten voor en tegen op en vergelijken ze met die van de verslagleggers
- tweede ronde: noteren in trefwoorden de discussie en bekijken na afloop welke argumenten van de voorstanders en van de tegenstanders ontkracht zijn en welke niet
- noteren welke spreker de beste argumenten gebruikte? (het gaat er niet om of je het eens bent met de spreker)
- noteren welke drogredenen in het vuur van het debat gebruikt zijn
- noteren welke argumenten zijn blijven liggen

Stappenplan

Stap 1
Bepaal waarover gediscussieerd gaat worden

Stap 2
Formuleer de stelling

Stap 3
Bereid in groepjes van drie het debat voor. Verzamel zoveel mogelijk argumenten voor en tegen de stelling. Bepaal de drie belangrijkste argumenten voor de stelling. Doe hetzelfde met de tegenargumenten. Kies of jullie groepje de stelling wil verdedigen of willen aanvallen

Stap 4
Bepaal in overleg met jullie docent welk groepje van de drie de stelling gaat verdedigen en welk groepje tegen de stelling in zal gaan. Alle pro-groepjes en alle contra-groepjes bedenken nu hoe ze straks op de argumenten van hun tegenstanders zouden kunnen reageren. Elk groepje legt deze reactie op de tegenstander voor zichzelf vast.

Stap 5
Er wordt een gespreksleider, een tijdwaarnemer ten behoeve van de gespreksleider en twee verslagleggers bepaald. De overige groepsleden vormen de jury.

Stap 6
Het lokaal wordt ingericht voor het debat

Stap 7
De debaters krijgen tien minuten de tijd om hun eerste ronde voor te bereiden

Stap 8
De gespreksleider leidt het debat in en bespreekt de spelregels

Stap 9
De eerste ronde duurt 6 minuten.
Ieder trio krijgt 3 minuten. Elke debater krijgt 1 minuut om zijn standpunt met één of meer argumenten naar voren te brengen. Eerst komen de voorstanders van de stelling. Daarna de tegenstanders.

Opmerking: Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling om op elkaars standpunten te reageren. Dat gebeurt in de tweede ronde. Wel is het handig om de argumenten van de tegenstanders te noteren.

Stap 10
De verslagleggers presenteren in het kort de aangevoerde argumenten pro en contra. De gespreksleider ziet er op toe dat er in geval van onduidelijkheid voor helderheid wordt gezorgd.

Stap 11
De tweede ronde duurt 10 minuten.
De gespreksleider leidt de tweede ronde in. De debaters gaan gedurende tien minuten in op elkaars standpunten. De sprekers mogen voor hun groepje twee maal een time-out vragen van 1 minuut. Elke spreker komt aan het woord. Als je het woord wil voeren geef je dat aan door je hand op te steken.

Stap 12
De gespreksleider sluit de tweede ronde af en leidt de laatste ronde in.

Stap 13
De derde ronde van het debat: duur 4 minuten. Elk debattrio krijgt twee minuten om een samenvatting van hun standpunt en hun argumenten te geven.

Stap 14
Na het debat volgt een plenaire discussie. Juryleden, de verslagleggers en de tijdwaarnemer zijn nu publiek geworden. De gespreksleider vraagt eerst aan oud-juryleden om hun commentaar op het debat (welke argumenten zijn ontkracht?/ welke argumenten waren het best?/welke drogredenen werden gebruikt?/ zijn er argumenten blijven liggen? Steek steeds je hand op als je iets wil zeggen. Daarna volgt de discussie tussen publiek en debaters. De gespreksleider rondt de discussie af met een korte samenvatting.

Opmerking: Je kunt voor het debat het aantal voor- en tegenstanders peilen. De peiling kan herhaald worden na afloop van de derde ronde en/of na afloop van de plenaire discussie.

Bron: *www.fontys.nl/lerarenopleiding/tilburg/biologie/vaardigheden/links/debat.htm*

Bijlage 5: Informatie over de docent en de locatie

Uitvoerend docent

Annet Werkhoven-Scherpel is historica en geschiedenisdocent. Ze heeft een dynamische onderneming, die zich tot doel heeft gesteld: 'geschiedenis te maken voor u'. 'Geschiedenis is niet alleen Willem van Oranje, maar ook: de vorige bewoners van uw huidige onderkomen, uw achternaam, het 25-jarig jubileum van uw bedrijf, een lezing over uw favoriete sport, geschiedenislessen over de eigen omgeving, een excursie naar het kasteel in de buurt. Kortom, geschiedenis is heel dichtbij!' aldus Annet. Annet's grote passie is de geschiedenis van de eigen omgeving. Die geschiedenis zou bij iedereen, jong en oud, bekend moeten zijn. Ze stelt zich graag tot doel dit te bereiken.

Zie voor overige activiteiten:
www.dewerkhoven.nl.
Locatie: Arnhemsebovenweg 243
3971 MH Driebergen-Rijsenburg

Tabaksteelt museum

Het Tabaksteeltmuseum is in 1984 geopend als Historisch Museum Amerongen met als hoofdthema 'Tabaksteelt'. In 2009 is het museum, na een grondige restauratie van de tabaksschuur waarin het is gevestigd, geheel heringericht als Tabaksteeltmuseum. Het Tabaksteeltmuseum Amerongen laat het verleden van de tabaksteelt in Amerongen en omgeving herleven. Naast de permanente collectie in het museum zelf wordt buiten, op een tabaksveldje, in de praktijk getoond hoe de tabaksteelt eeuwenlang verliep.
Het achterste deel van het tabaksteeltmuseum is een authentieke droogschuur u kunt daar zien hoe de tabak van het tabaksveld wordt gedroogd, en verwerkt. Tevens wordt getoond hoe droogschuren werden gebruikt voor een groot aantal nevenactiviteiten.

Locatie

Burg. Jhr. H.v.d. Boschstraat 46
3958 CD Amerongen
www.tabaksteeltmuseum.nl